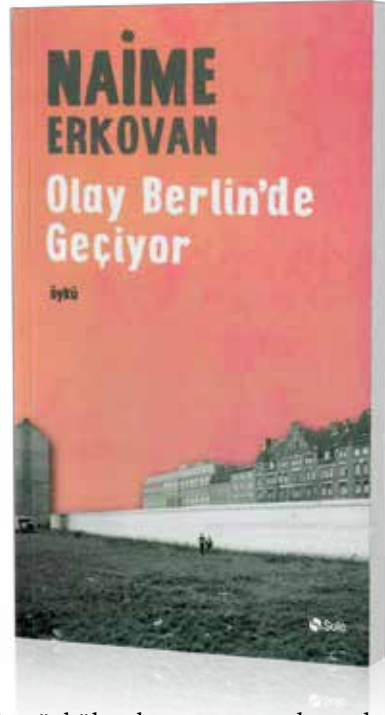

GURBET ÖYKÜLERİ: OLAY BERLİN'DE GEÇİYOR

Alâattin KARACA

Naime Erkovan'ın *Olay Berlin'de Geçiyor* (Şule Yay., 2017) adlı öykü kitabı, "Bana Olanlar" ve "Şehre Olanlar" başlıklı iki bölümden oluşuyor. Eserin ilk bölümündeki "Gör", "Dokun", "Kokla", "Tat", "Duy" başlıklı öykülerde ana mekân "Berlin" ve anlatıcı-kahraman bir gurbetçi kız çocuğu. Yazar, bu öykülerinde insandaki görme, dokunma, koklama, tatma, duyma gibi çeşitli 'duyu'ları konu ediyor. 'Görme' duyusunun konu edildiği "Gör" başlıklı öyküde, öykünün hem anlatıcısı hem kahramanı olan bir çocuğun çevresine gözüyle dikkat kesilmesi anlatılıyor ama -başta belirtelim- öyküde parçalar birbiriyle bütünleşemiyor. Şöyle ki ilk sahnede bir fotoğrafçı, okulda öğrencilerin fotoğrafını çekiyor. Öykü kahramanı bu fotoğrafçıdan hazzetmiyor. İkinci sahnede kahraman tabut satan bir dükkâna odaklanıyor, üçüncü sahnede Noel'den sonra bir caddenin görüntüsü, dördüncü sahne bir köprü ve altından akan bir nehir görüntüsü, beşinci sahne bir parkta gurbetçi annelerin görüntüsü, altıncı sahne evde babanın seccadelerde gizli haç görüp onları ayırması... Pekiyi sonuç?.. Yolda yürüyen bir kız ve çeşitli görüntüler, o kadar!.. Bu bölümdeki

diğer öyküler, hep aynı tarzda; sadece duyu organları değişiyor. Mesela "Dokun"da ilk sahnede denize dokunuş; ikinci sahnede hastanede yatak, yastık, battaniyeye dokunuş; üçüncü sahnede soğuğa dokunuş; dördüncüde kalbe dokunuş; beşincide bir hayvanat bahçesinde keçiye dokunup sıcağı ve yumuşaklığı algılama; altıncıda bir hastanede metale dokunuş ve ölümü hissetme; yedincide bir parkta yelege dokunuş ve maviyi hissetme; son sahnede kaldırımda yalın ayak yürüme, özgürlüğe dokunuş... "Kokla"da, yine bir yolculuk kurgusu içinde, kahramanın değişik kokuları algılaması; mesela ilkinde çikolata, ikincisinde kahve, üçüncüsünde çiçek, dördüncüsünde fırında ekmek, beşincisinde waffle kokusu... Bunlardan sadece "Tat" adlı

öyküde bir “yol / yürüme” kurgusu yok. Bir Noel’de ödül olarak kazandığı çikolatayı hastalığı nedeniyle yiyemeyen bir öğrencinin duygularını konu edinen basit bir öykü bu ama “Duy” diğer öyküler gibi; kahramanın doğada ve şehirde birtakım sesleri duyuşu anlatılmış.

Kanaatimce bunlar zayıf öyküler çünkü evvela özgün bir forma / tekniğe sahip değiller. “Tat” hariç hepsi, bir ‘yürüyüş - yol’ üzerine bina edilmiş. İkincisi, -başta söylediğim gibi- bir yürüyüş çizgisi dâhilinde art arda anlatılan bu sahneler / parçalar birbiriyle bütünleşemiyor. En önemlisi de bu öykülerin okurda ‘tek etki’ bırakacak bir ‘jest’, ‘bir ‘olay’ veya ‘bir durum’u içermemesi; dolayısıyla amaçsız bir ‘yürüyüş’ ve bu yürüyüş esnasında farklı duyu organları aracılığıyla hissedilenlerin aktarımından ibaret kalması. Bu ise öyküleri duygusal ve düşünsel derinlik bakımından zayıflatmakta, okurla kalbî bağ kurulamamasına yol açmakta. Bunlar, öyküden çok, birer deneme; üstelik iyi işlenmemiş, üzerinde iyi çalışılmamış hissi veren ham metin izlenimi veriyorlar. Erkovan, kendine samimiyetle sormalı: “Bu metinler muhatabının kalbinde bir küçük ‘ışık’, bir ‘ses’, bir ‘tat’, bir ‘dokunma’, bir ‘görme’ hissi uyandırabilir mi?...” Oysa küçük ve anlamlı bir ‘jest’ tüm sahneleri bir noktaya toplamaya ve okuyanda derin bir etki bırakmaya yeterdi. Dolayısıyla bu metinlerin en önemli eksiği, insanın kalbine dokunabilecek küçük ama anlamlı ‘jest’lerden mahrum oluşu. Tarzına uyduğu için Erkovan’a Sait

Faik’i, Memduh Şevket’i; bu iki yazarın öykülerindeki küçük, anlık ama insanı aniden kavrayıp bırakan, kalbine değip geçen ‘küçük jestler’i hatırlatmak isterim. Bu tür öyküler, gücünü Ömer Seyfettin’deki gibi beklenmeyen, insanı irkiltken, çarpıcı olaylardan değil, o küçük, ince ‘jestler’den alırlar ama ilk bölümdeki öykülerde bunlar yok!..

Kitapta ilk bölümdekilerin aksine ikinci bölümdeki öyküler; yapı bakımından daha sıkı, sağlam ve yekpare metinler, daha etkileyici ve en önemlisi ‘özgün hayal’ler içeriyor. Hatta ilk bölümde bulamadığımız ‘küçük jest’lerle bu öykülerde sık sık karşılaşırız. Ayrıca bunlar, ‘sıkı’ denebilecek metinler. Bu bağlamda “İs”te bir baca temizleyicisi konu edilmiş. Öykünün en ilginç yanı, baca temizleyicisinin bacada bir ifritle karşılaşması ve hayatı boyunca bacalarda hep o ifriti araması ve işte beklenen ve bu tür öykülerde olması gereken jest: Öykünün sonunda baca temizlikçisinin parmaklarından birine gizlenmiş ifrit, onun gözüne saldırır. İşte bu jest, öyküye derinlik katıyor, metni çok anlamlı kılıyor...

Aynı bölümdeki “Sarı Kâğıttan El” de “İs” gibi gücünü küçük bir jestten ve özgün hayalden alıyor bence. Öyküde Berlin’de bir mahallede çocuklar, bir oyuncakçı dükkânının vitrinindeki trenle oynamayı çok severler. Ancak bir gün bu trenin vitrinde olmadığını görüp çok üzülürler. İçlerinden birisi dükkâna girer ve o treni satın almak istediğini söyler. Satıcı, çok az bir para istemektedir. Çocuk hemen cebinden para çıkarıp treni almak

ister. Ancak satıcı kadın parayı inceler, treni ancak ‘mutlu para’ karşılığında satabileceğini söyler. Neticede birçok para biriktirmelerine rağmen çocuklar ‘mutlu para’ bulamadıkları için trene sahip olamazlar. Erkovan, böylece özgün bir hayal olan ‘mutlu para’ imgesiyle mutsuz bir dünyaya işaret ediyor, o paraların üstünde; “Mutsuz bir yüzle yemek yapan kadın[lar], ıssız bir yolun başında gelen var mı diyen diye araziye gözleyen ihtiyarlar, bacaları tütmeye tütmeye yaşamaktan vazgeçip yıkılmaya yüz tutan evler, bayram günü çalışmak zorunda kalan adamlar, (...) patronlar izin vermediği için ülkeyi terk edemeyen insanlar...” (s. 54) görüyor ve bu paralar vasıtasıyla vatanlarından ayrı kalmış, yabancı bir ülkede, yabancı bir kültür içinde yaşayan insanların hüznelerini resmediyor ama soluk ve ince çizgilerle... Öyküde oyuncak tren, mutluluğu, özlemi simgeliyor; para ise onu satın almak için uğraşanların hüznünü ve mutsuzluklarını. Bence özgün hayalleriyle güzel bir öyküydü bu.

Bu bölümdeki üçüncü öykü “Bir Mahkum ve Bir Şehir”. Öykünün ana figürleri, bir öğrenci olan anlatıcı ile bir mahkûm. Bir şehirde bu iki kişinin bir günlük yaşamı, duyguları, özlemleri karşılaştırılıyor ve öykünün sonunda kısık bir sesle anlatıcı genç kız da “... küçük bir kız yaşıyor bu şehirde. Kurallarla ve başkalarının istekleriyle çepeçevre kuşatılmış bir kız...” (s. 60) diyerek kendi mahkûmluğuna vurgu yapıyor. Bir genç kızla mahkûm arasında bir eşleştirme yapılması, özgün

bir hayal. Özgün hayaller kurmak / bulmak önemli öyküde. Yazar, kimi öykülerinde bunu başarıyor.

“Köln Radyosu” adlı öykü, diğerleri kadar başarılı değil. Bir gurbetçi ailenin akşam yemeği, TV ekranına yansıyan bir savaş filmi ve radyodan dinlenen haberler anlatılıyor. Dağınık, etkisiz, özgün bir imgeye ya da jسته dayanmayan bir öykü bu. “Perondaki Duvar”da da anlatıcı-kahraman bir kız. Okula bir trenle gidip geliyor ve sürekli Berlin Duvarı’nın bulunduğu istasyondan geçiyor. Yasaklı bir istasyon burası. Bir gün yasaklı istasyonda iniyor, tren onu bırakıp gidiyor. Yazar, belli ki bu küçük kızın ruh hâlini anlatma çabasında; hatta diğer öykülerdeki gibi bunda da bir gurbet hüznü var. Mesela “Güzel şeylerin uzun sürmeyeceğini gurbetten daha iyi kim öğretebilirdi.” (s. 69) cümlesinde bunu görüyoruz. Bir de öykünün sonundaki; “Gelip geçen fakat durmayan trenler büyütecekti beni.” (s. 71) cümlesiyle anlatıcının ruh hâline -belki yalnızlığına, kederlerine, kendini daima yasak bir tren istasyonunda kalmış gibi hissettiğine- vurgu yapıyor ancak yine de kahramanın ruh hâlini; tedirginliklerini, hüznünü, hüznlerinin nedenini iyi anlatamıyor yazar. Öykü, “İs” ve “Sarı Kâğıttan El” adlı öykülere göre zayıf bence. Kitabın “Uzun Ömürlü Sır” adlı öyküsü de bir gurbetçi ailenin özlemlerini, başka bir ülkede yaşamının doğurduğu kederleri konu ediniyor. Öyküde yaşlı bir Alman’ın ölümünden sonra onun kaldığı evi kiralayan bir Türk aile var. Aile, bu evde,

duvarda gizli bir hazine bulunduğuna inanıyor. Aslında bu 'gizli hazine', ailenin ülkelerine geri dönme özlemini yansıtmaya işlevi görmekte. Nitekim "hazine varsa her şeye katlanmaktan vazgeçip tahmin ettiklerinden daha erken dönebilirlerdi ülkelerine." (s. 76) cümlesinde bu özlem dile getirilmiş. Öykünün sonunda duvar yıkılıyor ama hazine bulunamıyor. Böylece ailenin geri dönme umutları da yıkılıyor. Görüldüğü üzere, bu da Almanyadaki gurbetçilerin özlemlerini, hayallerini, hüznelerini anlatan bir öykü. Kitabın diğer öyküsü "Yaz Kaybı"nda da benzer sorunlar ele alınıyor. Bu kez, yaz mevsimiyle birlikte Türk ailelerin memlekete tatile gitme hazırlıkları ve ülkesine gidemeyen bir gurbetçi ailesinin kızının yaz tatilinde yaşadığı yalnızlık ve Türkiye'ye giden arkadaşına duyduğu özlem anlatılmakta. "Sıcak Hayaller" ise diğerlerine göre farklı çünkü bu öykünün kahramanları Doğu Almanyadan Batı Almanya'ya kaçan bir ailenin (Günter ailesi) bireyleri. Öyküde bu ailenin, yaptıkları bir balonla Batı Almanya'ya kaçışları ama her şeye rağmen yaşadıkları topraklara duydukları özlem dile getiriliyor. Bana göre kitabın en güzel öykülerinden biri "Sen Duvarsın". Erkovan, bu öyküde bir gurbetçi çocuğun yaz tatilindeki yalnızlığını, Berlin Duvarı ile kurduğu arkadaşlığı, günlerini bu duvardaki yazıları okuyarak geçirmesini anlatıyor. Dolayısıyla bu öyküde de ana figür bir gurbetçi çocuk, ana tema ise başka bir ülkede yaşanan yalnızlık ve diyalog / dost arayışı. Duvar,

bu arayışın özgün bir sembolü. Erkovan, bu tür özgün imgeler bulduğunda öyküleri daha derinleşiyor. Kitaptaki "Hissikablel Vuku" yine gurbette yaşayan insanların ülkelerine dönmekle dönmemek arasında yaşadıkları huzursuzlukları, tedirginlikleri dile getirmekte. Onlardaki ruh hâllerinden biri, ülkelerine duydukları özlem. Zaman zaman bu duygu depreşiyor, evlerinde duramıyor, sokaklarda ağlaşıyorlar... Doktorların teşhiste zorlandıkları bir gurbet hastalığı bu. Gitmek, ülkelere dönmek istiyorlar "ama bu şehrin sınırlarını terk etmeye cesaret..." (s. 100) edemiyorlar, sınırdan öteye adımlarını atamıyorlar. Erkovan, öyküsünde işte bu 'arada kalma' duygusunu dile getiriyor. Öykünün sonundaki; "Başkalarının anılarıyla kararmamış yeni eşyalarla ne güzel yaşanır." (s. 101) cümlesi, kendilerine ait bir ülkede, kendilerine ait eşyalarla yaşamayan gurbetçilerin hüznünü tüm çıplaklığıyla anlatan oldukça güzel bir cümle.

Sonuç olarak Berlin'de yaşayan bir gurbetçi ailenin küçük yaşlardaki kızının yabancı bir ülkedeki yalnızlığını, özlemlerini, hüznelerini, hayallerini, zaman zaman gurbetçilerin günlük hayatlarına dair izlenimlerini dile getiren öyküler bunlar. Erkovan, ne kahramanları ne de olayları kalın çizgilerle tasvir eden bir yazar. Çarpıcı olayların, dramatik gerilimin peşinde değil. Küçük fırça darbeleriyle yabancı bir ülkede yaşayan hassas bir çocuğun ruhunu, gözlemlerini ve iç dünyasını resmediyor. Yer yer özgün imgelerle ve küçük jestlerle 'gurbette-

ki insanlar'ın kalplerine, yalnızlıklarına, hüznlerine ve günlük hayatlarına dokunuyor ancak onların iç dünyalarına derinlemesine inmiyor, acıyı büyütüyor... Deyiş yerindeyse ruh hâllerini, duyguları koyu renklerle tasvir etmiyor. Bu küçük dokunuşlar kimi zaman iyi ama silik. Bu sebeple kimi zaman dokunuşlarda gerekli de-

rinliği hissedemiyoruz. Dil ve teknik olarak da henüz kendine özgü bir yapı ve dile ulaştığı söylenemez. Dilde daha derinleşmesi, yoğun ve daha etkileyici cümleler kurması gerekiyor çünkü insanın iç dünyasını anlatmaya yönelik, küçük ama derin hüznlerin öykücüsü olmaya aday.

TÜRKÇEDE NOKTALAMA: SORUNLAR-ÇÖZÜMLER- TEKLİFLER

Reşide GÜRSSES

Dil kısaca, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan belli kurallar ve dizgeler bütünü olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere dil bir anlaşma vasıtasıdır. “Anlaşma”nın, “anlatma” ve “anlama” olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Bu bağlamda dil; okuma, dinleme, konuşma ve yazma olmak üzere dört ayrı beceriyi içermektedir. Bu ayrımlar aynı zamanda dil becerilerinin kendi içinde farklılık gösterdiğinin de bir ifadesidir. Bu dört becerinin gelişmesi için dilin kurallarının bilinmesine ve de yazma, konuşma, dinleme ve okuma ile ilgili kazanımların birbirini destekleyecek şekilde olmasına ihtiyaç vardır. Dil becerileri bağlamında konuya baktığımızda da dilin “anlama” ve “anlatma” olmak üzere iki temel üzerinde şekillendiği görülmektedir. “Anlama”, “okuduğunu anlama” ve “dinlediğini anlama”; “anlatma” ise “konuşarak (söz ile) an-

latma” ve “yazarak (yazı ile) anlatma” şeklinde gerçekleşmektedir.

Sözlü ve yazılı ifadede anlaşılabilirlik için dilin ses, şekil, cümle ve anlam özelliklerine göre hareket edilmesini gerektirmektedir. Sözlü ifadede ayrıca ses temelinde; ton, vurgu, ezgi, duraklama, el kol, yüz mimikleri gibi unsurlar söz konusu iken yazılı ifadede yazım ve noktalama kuralları devreye girmektedir. Yazılı ifadede sözlü ifadeden farklı olarak yazım kurallarına uyulması gerekmektedir çünkü yazılı anlatımda yazım ve noktalama kurallarına uyulması anlaşılabilirliği sağlayan önemli unsurlardan biridir. Yazılı ifadenin anlatım imkânları, harften noktalamaya pek çok işareti içermektedir. Yazılı metinlerin anlamlandırılması ile ilgili olarak kelimelerin koyu, eğik, büyük veya küçük yazılması gibi çeşitli yazım stillerinden de yararlanılmakta-